

Graduate School of The University of Alabama. Tuscaloosa, Alabama, 2010. – P.130.

³⁷Pospieszna P. When Recipients Become Donors Polish Democracy Assistance in Belarus and Ukraine. Вказана праця. – Р.6.

УДК: 327:323.28

ТЕРОРИЗМ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Геннадій Новоскольцев. Тероризм як глобальна проблема сучасності. На межі XX-XXI століть феномен тероризму істотно змінився: сталася його транснаціоналізація, що значно підвищило міру небезпеки загрози. Тероризм, мотивований соціальними, релігійними, ідеологічними та політичними причинами, активно взаємодіє з різними формами організованої злочинності, такими, як наркобізнес, незаконна торгівля зброєю, легалізація прибутків, отриманих злочинним шляхом. В умовах трансграничного характеру терористичної загрози особливого значення набув чинник налагодження повноцінної міжнародної співпраці на регіональному та глобальному рівнях. Проте відсутність міжнародно-визнаного визначення поняття «тероризм» створює можливість для політики «подвійних стандартів».

Ключові слова: тероризм, терорист, терористична група, злочин, насильство, примус.

Геннадий Новоскольцев. Тероризм как глобальная проблема современности. На рубеже XX-XXI веков феномен терроризма существенно изменился: случилась его транснационализация, что значительно повысило меру опасности угрозы. Терроризм, мотивированный социальными, религиозными, идеологическими и политическими причинами, активно взаимодействует с разными формами организованной преступности, такими, как наркобизнес, незаконная торговля оружием, легализация прибылей, полученных преступным путем. В условиях трансграничного характера террористической угрозы особое значение приобрел фактор налаживания полноценного международного сотрудничества на региональном и глобальном уровнях. Однако отсутствие международно-признанного определения понятия «терроризм» создает возможность для политики «двойных стандартов».

Ключевые слова: терроризм, террорист, террористическая группа, преступление, насилие, принуждение.

Gennadiy Novoskolcev. Terrorism as Global Problem of Contemporaneity. On the border of XX-XXI of centuries the phenomenon of terrorism substantially changed: happened him transnationalization, that promoted the measure of danger of threat considerably. The of terrorism explained by social, religious, ideological and political reasons actively co-operates with the different forms of

³⁸Там само.

³⁹Там само.

© *Геннадій Новоскольцев*
(м. Харків)

the organized crime, such, as a drug dealing, illegal trade in arms, legalization of the incomes got a criminal way. In of the conditions of transfrontal character of terrorist threat of the special value the factor of adjusting of valuable international cooperation purchased on regional and global levels. However of absence of the internationally – confessed determination of concept "terrorism" creates possibility for the policy of «double standards».

Key words: terrorism, terrorist, terrorist group, crime, violence, compulsion.

Постановка наукової проблеми та її значення. Нелегко дати визначення тероризму, оскільки іноді в це поняття вкладається різне значення. Сучасне суспільство зіткнулося з багатьма видами тероризму, а тому цей термін позбувся чіткого смислового навантаження. Під тероризмом розуміють і чисто карні викрадення людей з метою викупу, і вбивства на політичному ґрунті, і жорстокі методи ведення війни, і викрадення літаків, і шантаж, тобто акти насильства, спрямовані проти власності та інтересів громадян. Існує більше ста визначень терору й тероризму, але жодне з них не є досить вдалими. Слово терор походить із латинської мови: *terror* – страх, жах¹. Дійсно, будь-які дії терориста (навіть не пов'язані зі вбивством) завжди припускають насильство, примус, загрозу. Головний засіб досягнення мети для будь-якого терориста – це залякування, створення атмосфери страху й невпевненості, наведення жаху. Зважаючи на крайню громадську небезпеку та жорстокість актів терору, їх антисоціальність і антигуманність, тероризм можна визначити як громадський феномен, що полягає в протиправному використанні крайніх форм насильства або загрози насильством для залякування супротивників з метою досягнення конкретних цілей.

Аналіз останніх досліджень із даної проблеми. Автором тривалий час здійснюється всебічне дослідження проблеми боротьби з міжнародним тероризмом. Суттєвим доробком в цій площині є праці В.В. Крутова, В.Ф. Антипенка, С.І. Качура, В.П. Смельянова, О.В. Зернецької, Ю.В. Землянського.

Формулювання мети та завдань статті. Враховуючи актуальність проблеми, автор ставить за мету проаналізувати тероризм як глобальну проблему сучасності. Поставлена мета визначила необхідність розв'язання наступних завдань – вияви-

ти природу і форми тероризму, показати міжнародний характер терористичних загроз і викликів.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі існує безліч форм тероризму, які можна класифікувати за суб'єктами терористичної діяльності й спрямованості на досягнення тих або інших результатів. Внутрішньодержавний тероризм є діяльністю спеціально організованих терористських груп або терористів-одинаків, акції яких спрямовані на досягнення різних політичних цілей в межах однієї держави. Терором може називатися насильство, свідомо спрямоване по відношенню до держави. Насильство виступає в двох формах: 1) пряме насильство, яке виражається в безпосередньому застосуванні сили (війна, збройне повстання, політичні репресії, терор), і 2) непряме (приховане) насильство, яке не припускає безпосереднього використання сили (різні форми духовного, психологічного тиску, політичне втручання, економічна блокада), але означає тільки загрозу застосування сили (політичний тиск, дипломатичний ультиматум)². Як відзначається в правовій літературі, до державного терору частіше вдаються нестабільні режими з низьким рівнем легітимності влади, яка не може підтримувати стійкість системи економічними та політичними методами.

Політичний терор, наприклад, Росія пізнала ще за часів «Народної волі», учасники якої широко користувалися терористичними методами для боротьби з ненависним урядом (ця організація підготувала 7 замахів на Олександра II)³. Проте, якщо в минулі часи терористи обирали в якості жертв конкретних державних або громадських діячів, то сучасні політичні терористи не гребують масовими вбивствами, перетворюючи часто сторонніх жертв на один із найдієвіших засобів сучасного тероризму. Паніка – ось на що розраховують терористи. Вони нічого не вимагають, ні до чого не закликають. Просто висаджують у повітря будівлі, намагаючись посіяти тваринний страх і паніку. Страх не є самоціллю. Страх – лише засіб досягнення певної політичної мети. Таким чином, політичний тероризм – це використання терору в політичних цілях. Саме тому головними об'єктами терористичних дій виступають великі маси свідомо беззахисних людей. І чим жорстокіша й кривавіша буде терористична акція, тим краще для терористів, тим швидше влада, політичні сили або населення робитимуть те, що від них вимагають. У цьому відношенні лікарні, пологові будинки, дитячі садки, школи, житлові будинки є ідеальними об'єктами для політичних терористів. Тобто, при політичному терорі головним об'єктом дії є не самі люди, а політична ситуація, яку за допомогою терору відносно мирних жителів намагаються змінити в потрібному для терористів напрямі. «Звичайні» терористи для досягнення своїх цілей спочатку погрожують насильством, і тільки при неупливанні реалізують свої

загрози. Політичний же терор спочатку припускає масові людські жертви. Отже, тероризм кваліфікується як карний злочин, незалежно від його причин, цілей і мотивів. Сучасний політичний тероризм злився з карною злочинністю, вони взаємодіють і підтримують один одного. Їх цілі й мотиви можуть бути різними, але співпадають форми й методи. Наприклад, колумбійські терористичні організації взаємодіють із наркомафією, корсіканські – із сицилійською мафією. Часто для отримання достатніх фінансових ресурсів для своєї діяльності політичні терористичні угруповання користуються карними методами – контрабандою, незаконною торгівлею зброєю⁴. Крім того, не завжди можна зрозуміти, з якою метою здійснюються такі акти, як захоплення заручників, вбивство відомих журналістів, викрадення літаків. Який характер вони носять – політичний або карний?

Коли державний тероризм виходить за межі окремих країн, він набуває характеру міжнародного. Цей вид тероризму набув небачених, глобальних масштабів. Міжнародний тероризм розхитує державні й політичні засади, завдає величезного матеріального збитку, знищує пам'ятники культури, підриває міжнародні відносини, проявляється в безладному насильстві, зазвичай спрямованому проти людей без розбору для створення в масах такої ідеї, коли мета виправдовує засоби: чим жахливіший злочин, тим краще з точки зору терористів. Різновидами міжнародного тероризму є транснаціональний і міжнародний. Перший проявляється різними акціями недержавних терористичних організацій в інших державах. Проте вони здійснюються самостійно й не націлені на зміну міжнародних відносин. Другий різновид тероризму проявляється в діях міжнародної організованої злочинності, учасники якої можуть бути далекі від будь-яких політичних цілей, а їх акції можуть бути спрямовані проти конкуруючих злочинних організацій у іншій країні.

Відповідно до спрямованості тероризм можна класифікувати також на: а) соціальний, який переслідує мету корінної або часткової зміни економічного чи політичного устрою власної країни; б) націоналістичний, практикований організаціями сепаратистського толку та організаціями, що поставили своєю метою боротьбу проти диктату інонаціональних держав; в) релігійний, пов'язаний або з боротьбою прибічників однієї релігії (чи секти) у рамках загальної держави з прибічниками інших, або зі спробою скинути світську владу й затвердити владу релігійну⁵. Тероризм, що є небезпекою глобального масштабу в сучасних умовах, по суті, перетворився на загрозу політичним, економічним, соціальним інститутам держави, правам і фундаментальним свободам людини. Людству загрожує ядерний тероризм, тероризм із застосуванням отруйних речовин, інформаційний тероризм.

«Сьогодні у світі налічується близько 500 нелегальних терористичних організацій. З 1968 по 1980 рр. ними було здійснено близько 6700 терористичних актів, у результаті яких загинуло 3668 і поранено 7474 людини. У сучасних умовах спостерігається ескалація терористичної діяльності екстремістки налагоджених осіб, груп і організацій, ускладнюється її характер, зростають витонченість і антилюдяність терористичних актів. Згідно даних зарубіжних дослідницьких центрів сукупний бюджет у сфері терору складає щорічно від 5 до 20 млрд. доларів»⁶. Хотілося б відмітити той факт, що окрім численних терористичних організацій існує і безліч підтримуючих ці організації державних структур і навіть держав-спонсорів тероризму. В основному це розвинені західні й арабські нафтовидобувні країни. Абсолютно очевидно, що явище тероризму стає особливо небезпечним, якщо воно створюється й підтримується державними режимами, особливо диктаторського, націоналістичного, сепаратистського типу. Передбачається, що бази підготовки терористів існують щонайменше в десяти країнах: Іран, Ірак, Північна Корея, Лівія, Сомалі, Куба, Сирія, Судан. Екстреміські і терористичні організації та угруповання, не виключаючи й мусульманські, знаходяться на території таких розвинених країн як Німеччина, Великобританія, Франція. Терористичне підпілля (у тому числі такі угруповання, як «Хамас», «Хезболла», «Ісламський джихад») діють у важкодоступних джунглях і пустелях та ховаються в центрах великих міст⁷.

Події 11 вересня в США, терористичні акти в Ізраїлі, криваві акції чеченців, що вражають своєю жорстокістю й варварськими формами (вибухи в місцях масового скупчення людей – кафе, магазинах, адміністративних будівлях, пасажирських автобусах і літаках), і це далеко не повний список дій терористів-фанатиків за останні декілька років. Слід зазначити, що усі перераховані акти здійснювалися терористами на релігійному ґрунті. Саме релігійні переконання Усами бен Ладена та його послідовників роблять їх такими небезпечними. Відомо, що агенти так званого терориста номер один вже впродовж багатьох років намагалися купити або викрасти ядерні технології. Мабуть, вони вважали це своїм головним релігійним призначенням – дістатися до хімічної, біологічної та ядерної зброї масового ураження. Стівен Саймон, колишній член Ради Національної безпеки, що видав книгу пише про релігійний тероризм: "Це не насильство на службі будь-якої практичної програми. Це – вбивство невірних у славу Аллаха. Для людини нерелігійної – це безумство. І чи може це скінчитися само по собі? Факти говорять за себе: у них є тільки одна мета – убити якнайбільше людей, щоб підірвати таким чином владу сатани. І жодної відповідальності: є тільки один моральний критерій, і цей критерій – Бог»⁸. Захоплені та переконані, що

вони виконують волю Божу, терористи-фанатики позбавлені будь-якого морального самообмеження. Вони обмежені тільки своїми можливостями.

Сучасний тероризм представляє не лише загрозу безпеки окремих політичних або громадських діячів, організацій, держав. Зважаючи на глобальні масштаби й розмах тероризму сьогодні, можна з повною визначеністю стверджувати, що він представляє смертельну небезпеку для усього людства. Відомими фактами є спроби отруєння водопровідної води, застосування зброї масового ураження в метро, загрози застосування гірничного газу, бацили сибірської виразки, поширення якої могло б порівнятися за кількістю жертв з дією термоядерної зброї. Терористами також була створена підпільна лабораторія з виробництва палички ботулінусу, 200 грамів якого достатні для знищення усього живого на планеті; не раз робилися спроби проникнути на ядерні об'єкти, отримати доступ до хімічної й бактеріологічної зброї.

Таким чином, для вирішення вищевикладеної проблеми видається необхідним вдосконалення національного законодавства, посилення санкцій по відношенню до держав, що підтримують тероризм, координація зусиль і тісна співпраця усіх міжнародних організацій у боротьбі з тероризмом. Коли суспільство переживає глибоку кризу, у першу чергу кризу ідеології та державно-правової системи, з'являється тероризм. У такому суспільстві з'являються різні опозиційні групи – політичні, соціальні, національні, релігійні, для яких стає сумнівною законність існуючої влади⁹. Тероризм має тенденцію до росту саме в перехідні періоди та етапи життя суспільства, коли в ньому створюється певна емоційна атмосфера, а нестабільність є основною характеристикою базових стосунків і соціальних зв'язків. Це є благодатним ґрунтом для вирощування насильства й агресивності в суспільстві та призводить до того, що та або інша економічна, етнічна, соціальна, релігійна або інша група намагається нав'язати свою волю суспільству, використовуючи при цьому як інструмент реалізації своїх спрямувань насильство.

Проблема тероризму набуває особливої гостроти в період соціальних конфліктів, які є провокуючим чинником терористичної поведінки. У свою чергу причиною виникнення конфліктних ситуацій є перехідний період, корінна зміна соціально-політичного й економічного облаштування суспільства. Конфлікти відрізняються тривалістю, мірою гостроти протиріч, методами дозволу. «Розрізняються соціальні конфлікти, що мають політичні, економічні, національні, релігійні корені. Терорист використовує будь-яку форму конфлікту, оскільки вона створює сприятливі умови для досягнення ним своїх цілей шляхом скоювання злочинів»¹⁰. Розглянемо найбільш суттєві причини, що породжують тероризм, на прикладі країн СНД. Перехідний пері-

од, обтяжений важкою економічною кризою, створює умови соціального протистояння, формує особливий стан масової свідомості, для якої характерна неадекватна оцінка реальної дійсності, широке поширення отримали настрої невпевненості, очікувань, що не виправдалися, соціального страху, озлобленості та агресивності. У цих умовах легко сприймаються екстреміські заклики до акцій протесту. Убогість, безробіття, безвихідь, крайня диференціація населення по рівню прибутків, слабкість державної влади, її нездатність забезпечити безпеку особи і її майна призводять до того, що культ насильства починає нестримно прокладати собі дорогу, і екстремізм в цих умовах стає невід'ємною частиною менталітету суспільства. Втрата людьми впевненості у своєму сьогоденні й майбутньому, руйнування усіх ідеалів колишнього радянського суспільства, атмосфера насильства та жорстокості, що панує скрізь, культивується засобами масової інформації, створюються дуже сприятливі умови для росту злочинності, а тероризм набуває масштабів національного лиха.

Наприклад, не варто забувати про те, що Росія має унікальні геополітичні характеристики: безмірність території, багатонаціональний характер населення, несхожість традицій і звичаїв націй і народностей, нерівномірність регіонального соціально-економічного розвитку. На території Росії проживають мільйони мусульман, основна частина яких сповідує радикальні течії, пов'язані з проявами насильства та особливої жорстокості. У ряду народів і етнічних груп Росії насильство, екстреміські та терористичні методи рішення проблем часто є елементами національної культури й релігії.

Чинником, сприяючим активізації тероризму в Росії в пострадянський період, стало й руйнування адміністративно-командної системи. Цікавим видається той факт, що поширена за радянських часів теза про існування тероризму в міжнародних відносинах у капіталістичних країнах і лише окремих терористичних акцій в соціалістичних країнах, відповідала дійсності, оскільки світовий досвід свідчить про те, що суспільство демократичного типу створює сприятливіші умови для терористичної діяльності, ніж адміністративно-командна система з її суворим контролем як за поведінкою окремої особи, так і за функціонуванням усіх суспільно-політичних інститутів. Слід зробити висновок, що руйнування адміністративно-командної системи та демократизація суспільства можуть сприяти посиленню політичного екстремізму й тероризму. Особливо уразливим з цієї точки зору являється перехідний період, що супроводжується ломкою старих і формуванням нових державних структур, посиленням елемента нестабільності, різким загостренням внутрішніх протиріч, заснованих на невирішених соціально-економічних, національних, релігійних і інших проблемах, появою різного роду нега-

тивних явищ. Перехідний період небезпечний також втратою частиною суспільства моральних і соціальних орієнтирів, що призводить до прагнення вирішити ті або інші проблеми за допомогою насильства¹¹.

Деякі суспільно-політичні, національні, релігійно-політичні об'єднання допускають використання насильницьких методів боротьби для досягнення своїх конкретних політичних цілей, створюють незаконні озброєні формування. У політичну практику таких організацій в окремих регіонах входить і безпосереднє застосування методів насильства для залякування політичних опонентів, для чинення певного тиску на органи державної влади, дестабілізації політичної обстановки, зриву зусиль влади для врегулювання конфліктів. Все частіше лунають загрози знищити об'єкти життєзабезпечення, житловий фонд, промислові підприємства. Навіть без висунення вимог політичного характеру такі акції можуть різко дестабілізувати політичну обстановку, стати причиною організованих або стихійних протиправних масових виступів. Різко росте масштаб незаконного обігу різних видів зброї, що є найважливішою передумовою збільшення числа терористичних проявів, посилення їх громадської небезпеки. Неможливо навіть уявити, скільки засобів і знарядь здійснення терористичних актів знаходиться в руках злочинців і ділків злочинного збройового бізнесу.

Негативним чинником є й соціальні протиріччя, властиві сучасній дійсності. Це: а) протиріччя, обумовлені розколом суспільства на групи з різним економічним станом. Сповільнився процес формування середнього класу, який створює основу соціальної стабільності, збільшилося число люмпенів, що поповнюють кримінальні групи різного толку. Потім позначився відтік активної частини населення з пріоритетних сфер життєдіяльності (виробництва, науки, освіти), зростання соціальної ворожнечі та агресивності, обвальне зростання злочинності, передусім тих видів злочинів, які пов'язані з насильством проти особи; б) протиріччя, обумовлені поглибленням національних, релігійних, регіональних і інших конфліктів; в) протиріччя, обумовлені руйнуванням наявної системи соціальних гарантій життя населення й відсутністю нової ефективної системи. При цьому позначається дія таких чинників як зростання соціального незадоволення, формування у зв'язку з цим настроїв соціальної відчуженості, посилення утриманства з боку значної частини суспільства, поступове втягування певної частини населення в кримінальні стосунки.

Перераховані протиріччя призводять до таких несприятливих наслідків, як: а) формування вогнищ соціальної напруженості та протиборства, здатних легко перейти в стадію відкритого конфлікту з активним застосуванням форм насильства, у тому числі й терору; б) зниження ефективності діяльнос-

ті правоохоронних органів і зростання загрози безпеки особі та її майну; в) втрата державою контролю над економічними й фінансовими ресурсами країни, оборотом зброї; г) проникнення в держави і діяльність на їх територіях зарубіжних екстремістських терористичних організацій і релігійних сект («Хесболлах», «Брати-мусульмани»); г) загострення криміногенної обстановки й поширення правового нігілізму; д) посилення впливу лідерів організованої злочинності на розвиток і загострення процесів протиборства, дестабілізації суспільства. Очевидним є той факт, що організована злочинність вже провела й проводить своїх представників в органи виконавчої і законодавчої влади в різних регіонах; є) посилення міграції населення, наростання хвилі біженців, що спричиняє за собою тяжкі економічні й соціальні наслідки та створює нові вогнища напруженості в різних регіонах, місцях поселення біженців. Позбавлені соціальної й матеріальної основи життя, вони стають однією з найбільш небезпечних соціальних груп поповнення кримінальних угруповань, входять до найбільш організованих і жорстоких злочинних угруповань, побудованих на етнічній основі; ж) відсутність контролю за поширенням способів терористичної діяльності через інформаційні мережі, публікація посібників із виготовлення вибухових речовин, організації вибухів.

Удосконалення інформаційних технологій розширює можливості пропаганди ідей тероризму, поширення сучасних технологічних прийомів організації та проведення терористичних акцій. Наприклад, терористичні структури широко використовують можливості глобальної інформаційної комп'ютерної мережі Internet, де мають свої сторінки перуанські терористи з «Сендеро Луминосо» і «Тупака Амару», бойовики афганського руху «Талібан» і багато інших терористичних організацій¹².

Ще одним чинником, що служить сприятливим ґрунтом для розвитку тероризму є економічний чинник. Саме цей чинник, на думку багатьох політологів і соціологів, є головною передумовою виникнення тероризму в усіх його проявах. Економічна криза зачіпає інтереси середніх верств населення, які при цьому можуть створювати своєю поведінкою політичну нестабільність у вигляді страйків, пікетів, перекриттів транспортних магістралей. Безробіття молоді об'єднує її в групи, а наявність великої кількості вільного часу призводить до того, що для них участь в справах групи стає основною формою діяльності. А залежно від особистих якостей людини (відсутність працьовитості, бажання швидко розбагатіти, притягнути до себе увагу хоч на деякий час, стати популярним у своєму середовищі) може спонукати його до активної терористичної діяльності.

Негативну дію чинять і протиріччя в політичних стосунках, серед яких принципового значення на-

бувають: а) протиріччя між демократичними конституційними принципами та реальною практикою; б) протиріччя, які витікають із тривалого процесу політичного розмежування суспільства, формування соціальних груп і шарів з протилежними політичними інтересами; в) протиріччя, породжені відчуженістю між владою і населенням; г) протиріччя, викликані послабленням соціально-економічних і культурних зв'язків між центром і регіонами, а також між окремими регіонами¹³.

Уся сукупність соціальних, економічних, політичних і інших протиріч доповнюється протиріччями в духовній сфері, що спричиняють за собою деградацію духовного життя суспільства, руйнування історичних, культурних, моральних традицій, гуманістичних цінностей, затвердження культу індивідуалізму, егоїзму, жорстокості та насильства, невіру в здатність держави захистити своїх громадян, формування в суспільстві настроїв національного приниження і знецінення таких понять, як обов'язку, гідності, честі, вірності Вітчизні, тобто втрату ідеології державності. Саме при виникненні таких явищ відбувається «героїзація» терористів, кримінальних авторитетів і інших злочинців.

На особливу увагу заслуговують і психологічні аспекти проблеми тероризму¹⁴. Їх аналіз потрібний для пояснення не лише конкретного терористичного акту та його причин, але й усього явища тероризму в цілому. Знання психології тероризму дозволяє зрозуміти, від кого можна чекати відповідних дій, що представляє терорист як особа, як попереджати й розслідувати злочини, пов'язані з терором, як карати винних. Основу психологічного пізнання тероризму складає аналіз мотивів цього злочину. Яку вигоду отримує винний від здійснення відповідного акту, у тому числі й у тих випадках, коли він діє за матеріальну винагороду? Адже корисливі стимули лише зовні виглядають природними мотивами, а під ними, в глибині, на несвідомому рівні функціонують ще й інші, не менш потужні спонукання, які досить часто є провідними.

Слід зупинитися на питанні про безпосередні причини звернення до терористичної діяльності. Це: а) причини психопатологічного характеру. Серед учених-психологів ведуться дискусії відносно того, хто переважає серед терористів – нормальні люди або люди з психічними відхиленнями. Більшість дослідників схиляються все ж до першого; б) мотиви самоствердження, молодіжної романтики та героїки, надання своїй діяльності особливої значущості, подолання відчуження, знеособлення, стандартизації; в) корисливі мотиви, які можуть витіснити ідейні або переплітатися з ними. Крім того, когось просто наймають для здійснення терористичних актів; г) дуже часто тероризм є результатом «залізного» переконання у володінні природною, вищою, остаточною істиною, унікальним рецептом

«порятунку» свого народу або навіть усього людства («ідейний абсолютизм»).

Висновки. Наведена типологія далека від досконалості, деякі її пункти переплітаються. Так, «ідейний абсолютизм» може поєднуватися з корисливою зацікавленістю або бути властивим особам з психічними відхиленнями. Уявлення про мотиви терористичної діяльності необхідні не лише в дослідницьких, але й у практичних цілях. Проте слід зауважити, що корені тероризму лежать не стільки в психології, скільки в політичних, економічних і інших соціальних стосунках. І терористичною діяльністю люди займаються не через психологічні аномалії (вони можуть мати місце).

Найважливішими причинами є все ж аномалії політичні, територіальні, ідеологічні, релігійні. Соціальна, економічна, духовна та політична криза, що поглиблюється, послаблення правопорядку породжують нові протиріччя, для вирішення яких окремі особи й організації все частіше вдаються до насильства. Руйнуючи та вбиваючи терористи переслідують віддалені цілі, а самі вбивства й вибухи розглядаються ними лише як засоби досягнення цілей. Тероризм в широкому розумінні поєднує найрізноманітніші форми терористичної діяльності – від політичної, ідеологічної, релігійної до разових кривавих акцій, від справедливої вимушеної боротьби за своє виживання, існування або звільнення до звірячого знищення ні в чому не повинних людей у вузько корисних і політичних інтересах.

Розглянуті передумови та причини тероризму, звичайно, не дають повної картини цього складного феномену. Є багато приватних, індивідуальних причин і мотивів звернення до терористичної діяльності, наприклад, особисті образи, заздрість, неповноцінність, садистські схильності, емоційні афекти.

¹ Антипенко В.Ф. Поняття тероризму (кримінально-правове визначення) / В.Ф. Антипенко // Право України. – 2001. – № 2. – С. 34.

² Антипенко В.Ф. Современный терроризм: состояние и возможности его упреждения (криминологические исследования) / В.Ф. Антипенко // К., НБУВ, 2008. – С. 65.

³ История терроризма в России в документах, биография, исследованиях / Автор-составитель О.В. Будницкий // Ростор н/Дону, 1996. – С. 49.

⁴ Антипенко В.Ф. Современный терроризм: состояние и возможности его упреждения (криминологическое исследование) / В.Ф. Антипенко // К., НБУВ, 2008. – С. 67.

⁵ Андрушко П.П. Питання законодавчого формування складу злочину «тероризм» // П.П. Андрушко // Тероризм і боротьба з ним. Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. – Том. 19. – К., 2000. – С. 82.

⁶ Бабіченко П. Глобальні прагнення ісламу / П. Бабіченко // Наш час. – 2006. - № 9(23). – С. 18.

⁷ Деречін В.В. Деякі питання організації боротьби з тероризмом: досвід країн СНД / В.В. Деречін // Тероризм і боротьба з ним. Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. – Том 19. – К., 2000. – С. 137.

⁸ Замковой В.И., Ильчиков М.З. Терроризм – глобальная проблема современности / В.И. Замковой, М.З. Ильчиков. – М. : Институт международного права и экономики, 2005. – С. 224.

⁹ Крутов В.В. Концептуальні аспекти проблеми протидії тероризмові в Україні / В.В. Крутов // Розбудова держави. – 2000. – С. 27.

¹⁰ Ляхов Е.Г. Политика терроризма – политика насилия и агрессии / Е.Г. Ляхов. – М. : Международ. отношения, 2003. – С. 76.

¹¹ Замковой В.И., Ильчиков М.З. Терроризм – глобальная проблема современности / В.И. Замковой, М.З. Ильчиков. – М. : Институт международного права и экономики, 2005. – С. 228.

¹² Зернецька О.В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О.В.Зернецька. - К. : Освіта, 1999. – С. 153.

¹³ Картунов О.В., Маруховський О.О. Проблеми політико-правової протидії тероризмові / О.В. Картунов, О.О. Маруховський // Правова держава. – 2003. – № 14. – С. 67.

¹⁴ Качур С. Ескаляція суїцидного тероризму: ідеологічна основа / Сергій Качур. – К. : Інститут дослідження проблем державної безпеки СБ України, 2010. – С. 23.